

Muğla'da Bir Çınar "İbrahim Şahidi Dede" Hayatı ve Eserleri

Ayfer NALÇAKAR, Arif Özgür ÜLGER

Özet

*Mevlana ummanında buldum Şahidi
Muğla deryasında Pir'din Şahidi
Erenler bahçasında güldün Şahidi
Hüda'nın aşkına düşen bir yiğit*

*Gezer olmuş İstanbul'u Bursa'yı
Harlamış yüreğine düşen sevdayı
Menteşe elininde garip gedayı
Hüda'nın aşkına düşen bir yiğit*

*Aşık Özgür aşk-ı mecazın şahidiyem
Konya'da Mevlana Muğla'da Şahidi'yem
Erenler ermiş Hakk için şahidiyem
Hüda'nın aşkına düşen bir yiğit*

Arif Özgür ÜLGER

Anahtar Kelimeler: *İbrahim Şahidi Dede, Tasavvuf, Mevlevilik, Eserleri, Hayatı*

GİRİŞ

Tasavvuf İslâm'ın ilk devirlerinden başlayarak günümüze kadar ulaşmış bir yaşam biçimidir. Gelişen zaman içerisinde bu yaşam biçimi farklı uygulamalar göstermişse de temelde aynı hedef için çalışmıştır. Tasavvuf inananlarını doğru yola çağıran, dünyadaki geçici heveslerden uzaklaştırarak Allah'a yaklaştıran, insanı olgunlaştırıp davranışlarını düzenleyen ve dini anlayıp yaşamada farklı bir anlayış kazandıran bir ilim dalı olarak algılanmalıdır. Tasavvuf Orta Asya'dan Yesevilikle doğmuş ve Anadolu'ya taşınmıştır. Anadolu'da bir çınar gibi dallanıp kök salan Yeseviliğin bir kolu olan Mevleviliği Muğla'ya taşıyan İbrahim Şahidi Dedenin eserlerinde de tasavvuf sıkça dillendirilmiştir.

Bu çalışmada İbrahim Şahidi Dedenin hayatı ve eserleri doküman incelemesi yöntemiyle ele alınmıştır. Sonuç olarak 15-16. yy.'da Muğla'da yaşayan Şahidi'nin hayatı, on üç eseri ve edebi kişiliği incelenmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

1. Hayatı

1.1 İsmi, Doğum Yeri, Doğum Tarihi ve Mahlası

Doğum tarihi ile ilgili birden fazla bilgi bulunmaktadır. Buna göre H.875/M.1470 (Külekçi,1996;TDV,2010; Çıpan,2014), H.873/M.1468 (Açık-Önkaş,2012), H.902/M.1496 (Haksnes,2000). Görüldüğü gibi kaynaklarda 15. yy'ın son çeyreği ile 16. yy'da Yavuz Sultan Selim ve ardından Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaşadığı anlaşılmaktadır.

Gedayam Şahidi-i mevleviyem

Diyar-ı Menteşede Muğleviyem

Yukarıdaki beyitinde söylediği gibi doğum yeri Muğla'dır ve ismi İbrahim'dir(Çıpan,2014). Şahidi mahlasının ise yaptığı şahitlikten dolayı almıştır (Açık-Önkaş,2012).

1.2. Ailesi

Babası Hüdai Salih Dede'dir (Haksnes,2000; Çıpan,2014). Aşağıdaki beyitinde babasının Hüdai oladığını belirtmiştir.

Şahidiyem Mevlevi-i arifem gelsün bana

İsteyen sırr-ı Hüdayı ben Hüdayı-zadeyem

Oğulları Hüsameddin Efendi ve Şuhudi Dede'dir (Çıpan,2014). Şuhudi Dede'nin manevi oğlu olduğu da söylenir(Haksnes,2000).

2 erkek ve 4 kız kardeşi vardır(Külekçi,1996). Eşi ile ilgili kaynaklarda bir bilgi bulunmaktadır.

1.3. Eğitimi

Küçük yaşta ilk dini eğitimini babasından almıştır. Farsçayı öğrenmiştir (Çıpan,2014). İstanbul'da Fatih Medresesinde ve Bursa Yıldırım Han Tabhânesinde ilim tahsil etmiştir. Bursa'dan Muğla'ya dönüp Şeyh Bedreddin'e intisâp etmiştir. Son olarak ise çok sevdiği, Bâli Çelebi'nin oğlu Dîvânî Muhammed Çelebi'ye bağlanır. Çelebi'ye olan muhabbetinden Dîvan'ında sıklıkla bahseder(Gümüş,2007).

1.4. Şeyhliği

Şeyhi Divane Muhammed Çelebi'nin ölümünden sonra (H.953/M.1546) Muğla Mevlevihanesinde şeyhlik yapmış ve ömrünün kalan kısmını ibadetle ve halka irşatla geçirmiş edebi tasavvufi eserler ve risaleler yazmıştır(Çıpan,2014).

1.5.Ölüm Tarihi ve Mezarı

Ölüm tarihi ile ilgilide kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Haksnes (2000)'e göre ölüm tarihi H.931/M.1524'tür ve mezarı Muğla Şahidi Camii'nin bahçesindeki türbededir.

Açık-Önkaş(2012)'e göre ölüm tarihi H.957/M.1550'dir. Mezarı Muğla Şahidi Camii'nin bahçesindeki türbededir. Ancak Afyon'da ölmüş olup mezarının Muğla'ya taşınmış olduğu ile ilgilide bilgiler vardır.

Küleççi(1996)'a göre ölüm tarihi H.957/M.1550'dir. Çıpan(2014)'e göre H.957/M.1550'de Afyon Karahisar'da ölmüş ve şeyhinin ayakucuna gömülmüştür. Muğlada'ki mezar taşı onun anısına hazırlanmıştır (Çıpan,201

2. Eserleri

Hakkında bilgi veren kaynaklarda ifade edildiğine göre Muğlalı İbrahim Şahidi Dede'nin 3 Türkçe, 1 Türkçe-Farsça, 7 Farsça, 2 Arapça olmak üzere toplam 13 eseri vardır. Bunlardan ikisinin Muğlalı İbrahim Şahidi'ye ait olduğu kesinlik kazanmış değildir(Çıpan, 2014). Eserlerinin içeriği ve özellikleri hakkında şu bilgiler verilebilir:

2.1. Tuhfe-i Şahidi(Farsça-Türkçe)

Tuhfe: Sözlük anlamı “Hediye”olan, Divan şairlerinin şiir şeklinde yazdıkları sözlüklerdir. Türkçe'de sıkça kullanılan Arapça ve Farsça kelimeleri anlamlarıyla birlikte, yeni yetişenlere öğretmeyi amaç edinen Divan şairleri, bu manzum lugatları onlara hediye olarak hazırlamışlardır.

Bu türün en ünlü sözlüğünü Muğlalı İbrahim Şahidi yazmıştır. H.921/M.1515 tarihinde Şahidi tarafından kaleme alınan “Tuhfe-i Şahidi” 452 beyitten meydana gelmiş olup 1400 kelimenin Türkçe karşılıkları,az da olsa Arapça karşılıkları verilmiştir.

*Sitare vü ahter digil yıldıza
Di pervine ülker yeni ay hilal*

Şahidi sözlüğünde buradaki gibi bazen aynı kelimenin Farsça iki karşılığını vermiştir.

Haher kız kardeşe di mader ana ata peder

Şahidi burada yine Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarını vermiştir. Şahidi sözlüğünde her bir kıta'nın sonuna birebir Türkçe karşılığı olan Farsça cümleler eklemiştir:

*Hem çü tu kes mi nemümayed mera
Sencileyin kimse görünmez bana*

Şahidi, Tuhfe-i Şahidi'nin ,”Mefa'ilün Mefa'ilün Fa'ulün”vezniyle yazılmış önsözünde,babasının kendisine çocukluğuna küçük manzum lugatlar okuttuğunu,Hüsami'nin “Tuhfe-i Hüsami”sini çok beğendiğini ve onun tuhfesi gibi bir eser yazarak eserinin Mevleviler arasında yayılmasını ve Mesnevi'nin kolay anlaşılmasını sağlamasını istediğini ve bu amaçla Tuhfe-i Hüsami'ye nazire olarak Tuhfe-i Şahidi'yi yazdığını belirtir.

*Diledüm kim yazam hoşça name
Nazire ola ol Tuhfe Hüsame*

“Müfte'ilün Fa'ilün Müfte'ilün Fa'ilün”vezniyle yazılan ve ilk beyti:

*Tanrı'nın adı durur İzid ü Yezdan Hüday
Dahi büzürk ulu yol gösterici reh-nümay*

“İzid”,”Yezdan”,”Hüda” Tanrı'nın adlarıdır.”Büzürk” ulu,”reh-nümay” da yol gösterici demektir.

*Hem dahu peygamber ol kim vire Hak'dan haber
Bay tüvanger durur yohsula dirler geday
Bu sözimi ezber it gönlünü aç pasını
İn suhanem yad kun jeng-i dilet mi-ziday*

Müfte'ilün fa'ilün müfte'ilün fa'ilün

Şair her kıt'anın sonunda geleneğe uyarak o kıt'anın veznini söyler. (Gümüş,2007)

Ezberlenmeye müsait olmak üzere manzum olarak yazılan bu lugat;Şahidi'nin şiirle lugat yazacak kadar dile vakıf,maharetli bir şair olduğunu göstermektedir.Kendisi de bu durumu lugatında bizzat şöyle ifade eder:

Bana k'oldı lugat ilmi muhassar

Ne ilme başlasam oldı müyesser

Kendisi de manzum sözlüğü çocuk yaşta okumanın faydasını lugatında bizzat şöyle ifade eder:

Okudım evvela Tuhfe Hüsami

Mu'attar old'anınla can meşamı

Şu resm'oldum lugat 'ilminde mahir

Şahidi,Tuhfe'nin sebep-i telif kısmında eserini yazarken hangi yolu izlediğini bize şu şekilde anlatır:

“Temam oldukça her bir kıt'a mevzun

Yazardum anda bir beyt-i hümayun

Ki ola Farsi bir mısra'ı hem

Biri Türki ola ne biş ü ne kem (Gümüş, 2007).

16.yüzyıl ve sonrasında Farsça öğrenmek isteyenlerin ilk başvurduğu bu sözlük hem şerh hem de tanzir edilerek etkisini 20.yüzyıla kadar sürdürerek Muğla Mevleviliğinin dünya çapında adından söz ettirmiştir.”Tuhfe-i Şahidi”,Muğla Mevlevi geleneğinin ilk derli toplu eseri olduğu için genel edebi kültür tarihi açısından da önem taşır.

Müellifler sözlüklere alınan kelimeleri seçerken farklı uygulamalar yapmışlardır.Büyük bir çoğunluğu Kur'an-ı Kerim'de geçen ve anlaşılması güç olan kelimeleri seçerken bir kısmı da İbrahim Şahidi gibi Mevlana'nın Mesnevi'sinde geçen garib,anlaşılması zor kelimeleri derlemiştir,yani sözlüğü kendi amacı için kullanmıştır:

Getürdüm Mesneviden çok garayib

Ki ola Mevleviler buna ragıb

Aşık Çelebi “Meşa'irü'ş Şu'ara”adlı eserinde şöyle der:”Ehl-i ta'nun şahidlerin cerh itmişdür ve bir mübarek manzum lugatı vardır ki,her kudek ki okumuşdur pür ma'rifet olmuşdur.Ve her sabi-i gabi ki ezberlemiştir.Hafız-ı lugat-ı 'arab iyyet ü şeri'at olmuşdur.”Aşık Çelebi'ye göre Tuhfe-i Şahidi,devrinde ünlü olmuş,herkes tarafından okunmuştur.Aşık Çelebi tezkiresinde ,”Şahidi'nin lugatını hangi akıllı çocuk okusa üstad,hangi aptal çocuk ezberlese hafız kesilir.”diye yazmaktadır.131 yazma nüshası bulunan Tuhfe-i Şahidi'nin,Arap bilginlerinden İbrahim İbn-i Süleyman Ezheri tarafından izahlı tercümesi yapılmıştır.Allame-i Hafaca'nın talebelerinden Abdulkadir Bağdadi ile Eğribozlu Ahmet Selami tarafından Arapçaya,manzum olarak da Rumcaya tercüme edilmiş,H.1275'te İstanbul'da basılmıştır. Tuhfe-i Şahidi'nin pek çok el yazması nüshası vardır fakat hiçbiri Muğla'da bulunmamaktadır. Şahidi'nin işe Tuhfe yazarak başlaması pedagojik açıdan önemli bir yaklaşım olmuştur.Çünkü Şahidi Mevlevihanede okutacağı Mesnevi derslerinin anlaşılması için böyle bir sözlüğe gereksinim duymuş ve Tuhfesini kaleme almıştır. Şahidi,” Tuhfe-i Şahidi” adlı manzum lugatının sonunda : “Bu kitabı ögen iç ab-ı hayat” diyerek bu kitabı öğrenerek ölümsüzlük suyunu içebilirsin demek ister (Kılıç,2007; Çıpan,2014).

2.2.Gülşen-i Tevhid (Farsça)

Şahidi, Mevlevilikle ilgili olan Farsça,"Gülşen-i Tevhid" adlı mesnevi şerhini,Muğla tekkesinde şeyh olduğu sırada yazmıştır.Şahidi H.937/M.1530 tarihinde yazdığı bu eserine,"Bülbül-i kü Gülşen-i Tevhidcü" mısarıyla tarih düşürmüştür.

62 yaşına gelinceye dek yıllarca Mesnevi dersi okutan ve şerh eden Şahidi'nin ,bunca yıllık birikimini "Gülşen-i Tevhid" adlı mesnevi şerhiyle aktarması Mevlevi kültürüne katkı sağlamıştır.Şahidi bu eserini yazarken Yusuf-ı Sineçak'ın "Cezire-i Mesnevi" adlı Mesnevi şerhini örnek almıştır.

Şahidi, Mevlana'nın Mesnevi'si vezninde(Failatün /failatün/failün) vezninde yazdığı bu eserini,Mesnevi'nin her cildinden yüzer beyit seçip,bu beyitler arasında, mahirane ve arifane bir kudretle ,münasebetler kurarak beşer beyitle şerh etmek suretiyle şerh etmiştir.Seçtiği 600 beyti 3000 beyitle şerh etmiştir.

Mesnevi'nin 1426.beyti olan,
Sufi ibnü'l – vakt baş ed der - misal
Lik safi,farigest ez-vakt ü hal

Sufi vaktin evladıdır sözü,bir misal olarak söylenir.Fakat safi olan sufi vakitten de halden de geçmiştir,beytini Şahidi, beş beyitle şöyle şerh etmiştir:

Agaha sen bu hali iste,Mevlevi ol,abdal denilen velilere aşık ol.Bu hale agah olmak istiyorsan,çılgın bir aşık olan Şahidi'ye gel.Ey sadık dost!Eğer bana dost olursan benim bu sırlarıma vakıf olursun.Ben bu acayip hali istemekteyim.Yalnız istemek değil,belki bu çalışmamla,isteğimle o haldeyim.Dilberin visalini istiyorum,her isteyenden daha ziyade istiyorum. Epeyce ünlü olan "Gülşen-i Tevhid"ın 42 yazma nüshası bulunmaktadır.Eser Musul vilayeti Adliye Müfettişi Serezli Ahmed Niyazi Efendi tarafından H.1298/M.1878 tarihinde İstanbul Tıbbiye Mektebi matbaasında bastırılmış,Mihdat Bahari Beytur tarafından 1967'de Türkçeye tercüme edilmiştir (Çıpan,2014).

2.3.Gülşen-i Vahdet (Türkçe)

Şahidi , Mesnevi vezninde tasavvufî remizlerle oluşturduğu 457 beyitlik mesnevisi "Gülşen-i Vahdet"i H.943/M.1536 yılında,66 yaşındayken yazmıştır.Yalnız içinde tarih mısraından da bulunduğu Farsça iki beyitlik nazım (1056.)"fe'iletün/fe'ilatün/fe'ilün" vezniyle kaleme alınmıştır.Bu meşhur eserin tespit edilen yirmi bir nüshasında beyit sayısı 440 ila 470 arasında değişmektedir.

"Birliğin gül bahçesi" anlamına gelen Gülşen-i Vahdet'in,üç buçuk sayfalık önsözünde Şahidi,Feridüddin Attar'ın "Mantuku't Tayr "adlı eserinde tasavvufi gerçekleri anlatmak amacıyla Simurg ile diğer kuşları konuşturduğu gibi;kendisinin de zülf,ruy,hâl,çeşm,hat,dehen,ebru (saç, baş, yüz, sakal, ben, göz, ağız) gibi insan yüzündeki unsurları konuşturduğunu,insan yüzünden kastının vahdet erlerinin topluluk yeri olduğunu söyler.

Şahidi,yüz ile vahdet erleri meclisine nur saçan sevgiliyi,hat ile zat-ı Hakk'ı,zülf ile aşıkı,hal ile abdal ve üryanı kasederek ,dehenden muradın alemin kutbu olduğunu,gayb alemine hükm ettiğini ifade etmiştir.

Eserin metin kısmı klasik mesnevi düzenine uygun olarak “iftihah-ı name ismu'llah ila aşk ile şevk ile süz u ah ila”şeklinde besmele ile başlar.Allah'ın ismiyle başlayan bu eser aşk,şevk,yanmak ve ah ile yazılmıştır.

*Mebde'i Bi-çuna hamd ile sena
K'oldurur bi-ibtida vü intiha*

Bu beyitlerle mesnevinin tahmid ve tehhid bölümünü tamamlamak istemiştir.Sonraki birkaç beyit de na't mukabilidir.

*Nam-ı name Gülşen-i Vahdet'dürür
Murg-ı cana kand-ı pür-lezzetdürür*

Beytinde eserin adı veren Şahidi hemen arkasından:

*Nazımı bu namenündür Şahidi
Ruy-ı hub-ı şahidündür hamidi*

Beytiyle de eserin müellifi olarak ismini zikreder.Toplam 22 beyitlik bu kısımda şair kendisinin ve eserin adından bahsetmesi yanında ,Mevleviliğini ve Mevlana Celeleddin'in bendesi olduğunu belirtir.

Yine kendisini aşk meclisinde tevhid şarabı sunan bir saki olarak takdim eden Şahidi:

*Peyrev-i ayin-i din- i Mustafa
'Aşık u aşüfte-i ruy-ı Huda*

Burada Şahidi,Hakk'ın cemaline aşık,Hz.Peygamber'in yolunda bir kimse olduğunu açıklar.

Eserin başındaki bu manzumenin son beyitlerinde ehl-i hal,ehl-i ma'na ile ehl-i zahir,ehl-i suret diyerek ayırdığı iki zümreden bahseder.Diğer mutasavvıflar gibi mana sırlarının anlaşılmasının kal'den ziyade bir hal işi olduğunu savunarak eserin mevzuuna dair işaretler verir. Ayet,hadis ve peygamber kıssalarına telmihler yapıldığı,sonunda vahdet-i vücuda ve ilahi aşka ulaşıldığı eserde ,Şahidi'nin şahsiyetine uygun olarak didaktik bir ruh,hikayeli bir anlatım,sade ve canlı bir dil göze çarpar.

Osmanlı Müellifleri'nde Gülşen-i Vahdet'in birçok kimse tarafından şerh ve tanzir edildiği kaydı vardır.Buna göre Arab alimlerinden İbrahim b.Süleyman Ezheri mufassal olarak ,Abdülkadir Bağdadi ile Ağrıbozlu Ahmed Selami muhtasar bir şekilde Arapça'ya çevirmişlerdir.

Eserde yer alan küçük mensur kısım ve bütün başlıklar Farsça'dır.Mesnevi:

*İbtida aşk ile oldı bu kelam
Aşk ile hatm oldı yine vesselam*

Beytiyle bitmektedir.Eserin sonunda “aşk imiş”kelimeleri ile başlayan mısralar,mecmualarda “Aşkname-i Şahidi Efendi” başlığı altında ayrı bir risale gibi görünmekle birlikte,aslında Gülşen-i Vahdet'in son kısmıdır.Bu bölüm şöyledir:

*Aşkdur cana hayat-ı sermedi
Aşksuz ma'suka kimse ermedi
Aşk imiş hep cümle vücud aşk imiş
Aşk imiş hep cümle maksud aşk imiş
Aşkmış peyda iden bu alemi*

“Gülşen-i Vahdet”,Feridüddin-i Attar’ın “Mantuku’t Tayr” ve Şebüsteri’nin “Gülşen-i Raz” adlı eserlerinden etkilenmiş olarak görülse de ,olay örgüsü ve işleyiş bakımından yerel ve orijinal olup,Mevlevi kültürüne katkı sağlayan bir eserdir.Bu mesnevi yayımlanmıştır (Külekçi,1996).

2.4.Gülşen-i Esrar (Farsça)

H.951/M.1544 yılında Şahidi’nin ömrünün son zamanlarında yazdığı,”Sırların Gül Bahçesi” anlamına gelen,”Gülşen-i Esrar” adlı bu manzum eserde,Şahidi;10 yaşından itibaren tüm yaşadıklarını,gençlik yıllarında ipekçiye çırak verilmesini,tasavvufa ilgisini,şeyhi Mehmet Çelebi’nin hayatı,babasının Mısır maceralarını anlatmıştır.

Mefailün/mefailün/feulün vezninde yazılan eserde;Afyon,Bursa,Kütahya,Denizli ve bu illerin insanları hakkında bilgiler vardır.Muğla Mevleviliğinin gelişim tarihi açısından önem taşıyan bu eseri Şahidi,Muğla tekkesi şeyhi iken ,76 yaşındayken yazmıştır.Ancak Şahidi’nin bu eseri kayıptır. Şahidi eserinin önsözünde,Gülşen-i Tevhid’i yazdığını ve eserinin beğenildiğini belirtir.Bu sırada mürid-i aşık(kendisine bağlanan) bir gence eserini okuttuğunu,bu gencin “Bir gün başka bir eser yazarsan,adını ‘Gülşen-i Esrar’ koysan dediğini”belirtir.Mevlana’nın “Mesnevi”sinin yazılmasına Hüsameddin Çelebi’nin sebep olduğu gibi , bu gencin de “Gülşen-i Esrar”ın yazılmasına sebep olduğunu Şahidi kendisi belirtir(Çıpan,2014).

2.5.Divan (Türkçe)

Müellif hattını bulunamayan Türkçe Divan’ında 2 kaside,1 terci-i bend,3 muhammes,2 tahmis,1 müstezad,87 gazel,4 kıta,1 rubai,7 beyit ve hece vezniyle yazılmış 1 şiir olmak üzere 109 şiir bulunmaktadır. Esrar Dede tezkiresinde Şahidi’nin müretteb divanından bahsetmiştir.Divan’ın tam bir nüshasını bulunması ve mecmualardaki Şahidi’ye ait şiirlerin toplanması ile bu sayı artacaktır.Divan’ın hepsi de noksan yedi nüshası bulunmuştur.Eserin hangi tarihte tertip edildiği bilinmemektedir. Kasidelerinde Allah’a hamd ü sena ve Hz.Muhammed’e salat ü selam ettiği için bunlar,münacat ve naat mahiyeti taşır.Terci-i bendinde;insanın kendisini bilerek Hakk’ı da bilebileceğini belirtmiştir ve Hz.Mevlana’yı medhetmiştir.Babası Hüdayı ve şair Za’fi’nin gazellerini tahmis etmiştir. Gazellerinde tasavvufi görüşlerini bildirmiştir.Kıt’a,rubai,beyitlerinde mesajlar vermiştir(Çıpan,2014).

2.6.Divan (Farsça)

Ali Enver “Semahane-i Edeb” adlı tezkiresinde,Esrar Dede tezkiresinde,Şahidi’nin Farsça Divan’ından bahsetseler de ,bu eser hakkında başka kaynaklarda bilgi yoktur.Bugüne kadar bu Farsça Divan’ın herhangi bir nüshasına ulaşılammıştır(Çıpan,2014).

2.7.Mevlid (Türkçe)

“Mefailün mefailün fa’ulün “ vezninde yazılan,ilk yaprağı kopuk,başlangıcı ile diğer bölümleri diğer mevlidlerden farklı olan bu eser 823 beyittir. Kaynaklarda Şahidi’nin böyle bir eserinin olduğu belirtilmemiştir. Prof.Dr.Hasibe Mazıoğlu tarafından iki Şahidi’den birine kuvvetle Muğlalı Şahidi’ye ait olabileceğini belirtilir.

“Münacat li-kadil-hacat” başlığı altında Mevlid’de yer alan bölümde;Şahidi Hz. Muhammed’i överken:

*Ol habibün Hürmetüçün ya Gafur u ya Şekur
Şahidi asi kulundur rahmetinden itme dur*

“Ey kullarının günahlarını affeden ve rızası için yapılan işlere ahrette sonsuz nimetler veren Allah’ım,Habibinin hürmeti için asi kulun Şahidi’yi rahmetinden uzaklaştırma.” anlamındaki beyit,yedi bentli bir muhammesin son bendinden alınmış olup,aynı muhammes Divan’da da mevcuttur.Bu deliller ışığında Mevlid’in Muğlalı Şahidi’ye ait olduğunu söyleyebiliriz. Mevlid metni lisans tezi olarak yeni harflere aktarılmıştır(Çıpan,2014).

2.8.Gülşen-i İrfan

Esrar Dede:”Gülşen-i İrfan nam te’lif-i garibelerine muhatab-ı münşinasi vakı olup”diyerek,Şahidi’nin bu eserini oğlu Şuhidi’ye hitaben yazdığını belirtir.Eserin henüz yazma bir nüshası bulunmamıştır(Çıpan,2014).

2.9.Gülistan Şerhi (Farsça)

Eser,Şirazlı Şeyh Sadi’nin ünlü eseri “Gülistan”ın şerhidir.İki nüshası bulunan bu eserde , Aşık Çelebi ve Hasan Çelebi Tezkireleriyle Osmanlı Müelliflerin’den bahsedilmektedir(Çıpan,2014).

2.10.Sohbet-name (Arapça)

Sakıp Dede ,bu eserden “Sohbet-name ile müsemma bir risale-yi vecize” diye bahsetmiştir.Şahidi eserde mürşit ile mürid arasındaki sohbet adabını anlatmıştır.

Sakıp Dede’ye göre Manisa’daki şehzade,Şahidi’nin şöhretini duymuş,onu huzuruna davet etmiş,Şahidi şehzadeye saltanat müjdesi veren bir beyit söylemiş,bunun üzerine şehzade padişah olunca Muğla dergahına pek çok vakıf bağışlamıştır(Çıpan,2014).

2.11.Müşahadat-ı Şahidiyye (Arapça)

Şahidi’nin, Hz.Mevlana’dan ve şeyhi Divani Muhammed Çelebi’den aldığı feyzleri ve gördüğü manevi lütufları anlattığı bu Arapça risaleden yalnızca Sakıp Dede bilgi vermektedir(Çıpan,2014).

2.12-.Tıraş-name (Farsça)

Bazı kaynaklarda bu eserin Hz.Mevlana’ya, Sultan Veled’e, Şahidi’ye atfedilmektedir. Abdülbaki Gölpınarlı bu eser için: “Muhtevası,vezin ve hususiyetleri, kafiye inşaları bakımından Şahidi’ye ait olduğu intibasını vermektedir.” der. Bu eserin ikişer yazma nüshası bulunmaktadır (Çıpan,2014).

2.13.Risale-i Afak u Enfus (Farsça)

Bazı kaynaklarda bu eserin Hz.Mevlana’ya, Sultan Veled’e, Şahidi’ye atfedilmektedir. Abdülbaki Gölpınarlı bu eser için: “Muhtevası,vezin ve hususiyetleri,kafiye inşaları bakımından Şahidi’ye ait olduğu intibasını vermektedir.” der. Bu eserin ikişer yazma nüshası bulunmaktadır(Çıpan,2014).

3. Edebî Kişiliği

Şahidi'nin edebi kişiliği döneminin etkisindedir. Şahidi özellikle Mevlana'nın, şeyhi Divane Muhammed Çelebi'nin ve babası Hüdayi'nin etkisinde kalmıştır. Gülşen-i Tevhid'in önsözünde Mevlana'ya bağlılığını şöyle dile getirir.

*Ol erenler serveri kim mahzen-i esrardır.
Mecma-ı ilm ü keramet matla'-ı envardır
Sözleri derya-yı vahdetden gelür enhardur
Haşr içinde zatı Fahr-i Seyyid-i Muhtardır
Hazret-i Molla Celalü'd-din hüdavendigardur*

Şahidi şiiri; dini bilgileri ve Mevleviliği yaymak kullanmıştır. Eserlerinde tasavvuf, sosyal hayata yönelik düşüncelerini, halka telkin ve nasihatlerini dile getirmiştir. İnsan üzerinde sıkça duran Şahidi insanı; aşık, zahid, rind, sufi, ve murai gibi gruplara ayırmıştır. Bir eseri hariç hep aruz ölçüsünü kullanmıştır(Çıpan,2014).

METODOLOJİ

Bu çalışmada döküman incelenmesi yöntemi kullanılmıştır.

SONUÇ

Mevlevilik ,Mevlana'nın tasavvufi düşüncelerini temel alan bir tarikat olup; Mevlevi seyyah dervişler,bu tarikatı şehirden şehre taşımışlardır.Böylece Mevlevilik başta İstanbul, Konya, Kütahya, Manisa, Afyon olmak üzere yayıldığı coğrafyada kültürel bir gelişme sağlamıştır.

Mevlevilik, tasavvufi öğretiyi sağlayabilmek için herkesin en az bir güzel sanat dalında ustalaşmasını telkin etmiştir.Bunun sonucunda Osmanlı coğrafyasında Mevlevilik;şiir,musiki,hat gibi sanatlar içerisinde kendine iyi bir yer bulmuştur.

Mevlevi dergahlarında yüzyıllar boyunca; tasavvuf,din,edebiyat,musiki,hat eğitimi verilmiştir. Bu dergahlar; ilim, irfan, edep sahibi olunmasını amaç edinmiş birer mektep görevi üstlenmiştir. Tarikatın ilhamını aldığı Mevlana'nın yaşadığı dönemde edebiyat dili Farsça idi.Bu sebepledir ki Farsça ve aruzla şiir söylemek,Mevlana'dan itibaren tarikatta bir gelenek haline gelmiştir.Ayrıca Mevlevihanelerde Mevlana'nın Mesnevi'sini okutmak gelenek haline geldiğinden;buralar Farsça öğretimi için önemli mekanlar haline gelmiştir.

Mevleviliğin temel ilkeleri;Mevlana'yı pir tanımak,Tanrı'dan ve Peygamber'den sonra ona inanıp bağlanmak,Mesnevi'yi okumak ve mutasavvıf olmak,gönlünü madde bakımından arındırmak,ilim ve irfan sahibi,sabırlı,nazik,alçakgönüllü,iyi ve güzel davranışlı olmak,insanlara yardım etmektir.

Bu temel ilkelerle Mevlevilik,on üçüncü yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin güçlenmesine paralel olarak büyümüştür.Balkanlar, Anadolu, Ortadoğu, Arabistan Yarımadası, Afrika kıtasının kuzeyi olmak üzere geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Mevlevihaneler; İstanbul, Konya, Eskişehir,

Muğla, Kastamonu, Kütahya, Manisa, Afyon, Bursa, Erzinan, Kilis gibi Anadolu şehirlerinde kurulmuştur.

Mevlana'dan sonra tarikatın geniş bir yayılma alanı bulmasında;Sultan Veled,Ulu Arif Çelebi,Sultan Divani,Eflaki,Şahidi gibi ilk Mevlevilerin,pirleri Mevlana gibi şair olmalarının etkisi vardır.

Mevlevilik,Menteşe bölgesine ve Muğla iline ,14.yüzyıl başlarında Ulu Arif Çelebi(öl.720/1320) ve onun müridi Mentеше oğlu Mes'ud Bey vasıtasıyla girmiştir.Sonrasında Sultan Divani'nin (öl.947/1540) Muğla'ya seferde bulunması,Mevleviliğin şehirde sevilmesini ve yerleşmesini sağlamıştır.Esrar Dede,Mevleviliğin Muğla'ya,Şahidi'nin (öl.957/1550)babası Hüdayi Salih(öl.885/1480)eliyle girdiğini ifade eder;fakat bundan önce Muğla ili Mevlevilikle tanışmıştır.Hüdayi Muğla'da bir Mevlevihane'nin kurulmasına vesile olarak Mevlevi kültürünün Muğla'da yerleşip kökleşmesini sağlamıştır.

Muğla'daki şiir geleneği de Mevlevilik temeline dayanır. Özellikle Şahidi'nin şairliği, Mevlevi kültürü ile şekillenmiş, bu kültürden aldığı ilhamla manzum lugatı başta olmak üzere on üç eser kaleme almıştır. Eserleri; onun maharetli ve dile vakıf bir şair olduğunu göstermesi bakımından da önemli birer belge niteliğindedir. Arif ve usta bir zat olan Şahidi, Mevlevi geleneğinin Muğla'da sürdürülmesinde önemli bir yere sahip olmuştur.

Muğla'da Şahidi'nin adının verildiği bir camii, bir ortaokul vardır. Ayrıca Muğla Üniversitesi'nin tiyatro sahnesinin olduğu salona Şahidi adı verilmiştir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, N.(2006).http://akademik.semazen.net/article_print.php?id=575 08.10.2014 tarihinde alınmıştır.

Açık-Önkaş,N.(2011).Osmanlı Döneminde Muğlalı Şairler, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26

Açık-Önkaş,N.(2012). Muğlalı İbrahim Şahidi,Esin Matbaası, Muğla

Çıpan, M. (2014). Muğlalı Şahidi Dede(Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri), Bahçıvanlar Basım, Konya

Gölpınarlı , A. (1983),Mevlanadan Sonra Mevlevilik,İstanbul

Gümüş, Z.(2007). Piri Paşa-Zâde Mehmed B. Abdü'l-Bâkî El-Cemâlî'nin Tuhfe-i Şâhidî Şerhi: Tuhfe-i Mîr, *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, 2/3

Hakses, A.R.(2000). Muğla Mentеше Büyükleri,Muğla Üniversitesi Basımevi,Muğla

İmamoğlu,A. H.(2005). Muğlalı Şahidi İbrahim Dede,Tuhfe-i Şahidi, Farsça-Türkçe Manzum Sözlük,Muğla Üniversitesi Yayınları,Muğla

Kılıç,A.(2007).Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî (Metin), *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature And History of Turkish or Turkic*, 2/4

Külekçi,N. (1996). Gülşen-i Vahdet, Akçağ Yayınları,Ankara

Türk Diyanet Vakfı (2010). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, <http://www.diyanetislamansiklopedisi.com/sahidi-ibrahim> 03.10.2014 tarihinde alınmıştır.